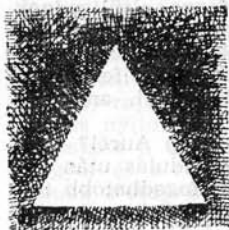

Útitársam, Adyfalváért hadakozó Papp Aurél

A riport, a jó riport: dokumentum. Amit a kortárs rövidebb-hosszabb utánajárással még közvetlenül ellenőrizhet, azt az utókor számára csak a korabeli pontos leírás, a helyszíni felvétel őrzi meg hitelesen. Cseke Péter 1976 márciusában készült adyfalvi riportja kettős értelemben is dokumentum értékű: megörzött egy régi állapotot, arcokat és harckokat villantott fel, a tárgyi Ady-emlékek őrzőit idézte meg többszöri látogatásai nyomán — és dokumentál egy rokonszenves riporteri magatartást, amelynek hasznosságát egy paradoxális helyzet bizonyítja. Cseke Péter riportja ugyanis „út-ügyben” időszerűtlenné vált: a centenárium előtt az adyfalvi bekötőút elkészült, folyik a szülőház tatarozása-rendezése, s nyilván nem lesz akadálya most már, hogy az egyéb helyi tervek is megvalósuljanak. De éppen így válik újra aktuálissá, az évfordulóhoz és Ady örökségéhez méltóvá ez az írás: a múlt- és jelenidőzés. Cseke Péter hosszabb riportjának második, középső részét közöljük, amely az immár kettős örökségre a legélesebben vet fényt. (A szerk.)

Kevesen tudják már manapság, hogy Papp Aurél életének utolsó szakaszában — a Bálcescu-, a Dózsa- és a Horea-kompozíciók gondja mellett — a rá jellemző vehemenciával küzdött azért, hogy tisztességes módon állítsunk emléket a nagy magyar költőnek; hogy az érminszentiek Ady emlékének ápolása révén jussanak kövezett úthoz, múzeumhoz, nyolcosztályos általános iskolához, népkönyvtárhoz. Mindenhez, ami az emberhez méltó élethez szükséges. Ady Endre szelleme, vélte, csak így hagyhat maradandó nyomokat az együttélő népek lelkében.

Tervei jórészt dugába dőltek. Akkor, amikor megszülettek, kivitelezhetetlennek bizonyultak. Számunkra mégis azért fontosak, mert ma is az emberi és művészi tartás felemelő példáját sugározzák. Papp Aurél ugyanis akkor vált nálunk az Ady-kultusz apostolává, amikor a leginkább szükség volt az ő fellépésére.

„Mint ahogy Néked nincsen és nem lehet semmi egyéni érdek — írta Bustya Endre irodalomtörténésznek 1957. december 22-én —, éppúgy nincsen nékem sem, hogy ezeket a dolgokat végrehajtani akarom.“ A felnövekvő nemzedékek érdekében elkövetett gesztusnak minősítette már első perctől kezdve az Ady-ügyben tett lépéseit. Úgy érezte, hogy ezekben a kérdésekben ő a legilletékesebb. És nem például néhány aktatologató bürokrata. Egész egyszerűen: sem emberként, sem művészként nem bírta elviselni azt — olvashatjuk az egykori Nagybánya tartományi néptanács művelődési osztályának címzett első „beadványában“ —, hogy éppen akkor történjék Ady Endrével szemben méltatlanság, amikor a leginkább lehetőségünk lenne arra, „hogy a mai idők nagy Váteszének emlékét méltón megörizzük a jövő nemzedékek számára is“. (1954. április 12.)

Magyarul írt Ady-emlékezései — melyekben sosem próbálja Ady barátjává feltolni magát — nemcsak tárgyuk miatt vonták magukra az irodalomtörténészek figyelmét; irodalmi értéket is képviselnek. Mint a legújabb értékelésekből kiderül, Papp Aurél minden addiginál hitelesebb képet festett az Ady-szülőkről, a költő gyermekéveiről és az egyéniségét formáló érminszent viszonyokról. Hogy sorai mögött milyen tudatosság munkált, milyen izzású belső parancs adta kezébe a tollat, hogy az ő „kínkeserves Ady-ügyében“ — így minősítette! — szót emeljen, arra nagyon jól rávilágít Tabéry Gézához küldött egyik levele. A nagyváradi író örömmel fedezte fel és üdvözölte az Igaz Szó 1957-es Ady-emlékszámában publikáló barátját, hogy aztán postafordultával ezt kelljen olvasnia: „Ha Néked tetszik az írásom így is, amint megjelent: hát legyen. De! Vigyázz, mert ezzel a véleményeddel igen nagyot csúsztal előttem! Egyedül az szolgál mentségedre, hogy nem ismered az eredeti kéziratokat.“ (1957. december 12.) Emberségében érzi magát megbántva, amiért írásából törölték az 1953. október 30-án leégett és az évfordulót megelőző sietségben rosszul újjáépített szülőház további sorsa fölötti ag-

godalmát. Fércműnek tekinti a problémamentesen napvilágot látott írást, és egyáltalán nem titkolja, hogy öröm helyett *fájdalmat* keltett benne a nyomtatott szöveg látványa.

Rabiátus természetű ember lett volna? A szűkszavúan pontos Kós Károly, aki a két világháború között az Adyéhoz hasonló utat járó festőművész elismeretiséért küzdött, 1970-ben a következő jelzőket használta vele kapcsolatban: atlétatípus, jószívű, könnyelmű, becsületes, bátor, hűségese, nyugtalan, tevékeny, szeretlen, mulató, rabiátus, veszekedő, verekedő — és gyámoltalanul gyáva, amikor személyes sorsát kellene igazgania. Gogához például nem mert elmenni a saját ügyében Kós Károly nélkül, de 1924-ben, az első romániai Ady-ünnepségen szó nélkül kipenderítette az állambiztonság emberét — amikor az be akarta tiltani az összejövetelt —, személyes sértésnek tekintvén az illetlen beavatkozást. (Beke György: *Tolmács nélkül*. Bukarest, 1972. 12.)

Papp Aurél elsőként értesült a gondatlanság miatt lángbaborult Ady-ház állapotáról (a húga Érmindszenten lakott), és ő volt az, aki azonnal tájékoztatta róla az Írószövetséget meg a Műemlékvédelmi Bizottságot; ugyanakkor széles körű levelezésbe kezdett, s igyekezett megmozgatni mindenkit a helyreállítás érdekében.

Számomra teljesen érthetetlen, hogy később miért kellett arról panaszkodnia: hívó szavára éppen azok nem mozdultak, akiknek a leginkább erkölcsi kötelességük lett volna. Lapjaink egymást túlkiabálva harsogták: *közelebb a valósághoz*; de munkatársukat nem küldték el Érmindszentre. Az érdektelenséget látva, Papp Aurél betegen vágott neki az útnak, és Gellért Sándor társaságában négy napot töltött azzal, hogy megtudakolja: az Ady-portáról elherdált tárgyak hová jutottak.

Am hiába írta meg benyomásait, az Ady-porta berendezésére vonatkozó elképzeléseit — a szerkesztőségek nem adták le írásait, „felterjesztései“, „beadványai“ süket fülekre találtak. Utólag többen úgy vélekedtek: nem csoda, hogy nem járt kellő eredménnyel; az efféle irományok természetüknél fogva elsüllyednek. — Nem beadványokkal kell az ilyesmit intézni — visszhangzik bennem Kós Károly érvelése. — Szét kell bontani azt a házat, és paticsból ismét összerakni. Ennek ez a módja! Nem hinném, hogy az érmindszentiek ilyen hamar elfelejtették volna a paticsfal készítését. Akácvessző mindig akad, s föld is annyi, amennyit bele kell abba a falba döngölni ...!

Ezek szerint a jó ügyet rossz módszerekkel szolgálta volna Papp Aurél? Vagy pedig arról lenne szó, hogy még nem ismerte ki magát a felszabadulás után egy előző kor embere? Katica néni fogalmazta meg számomra a legelfogadhatóbb módon a történetek lényegét. Szerinte azért történt minden úgy, ahogy közismert, mert Papp Aurél olyan magától értetődő igényekkel és elképzelésekkel állt elő, amiket nyíltan nem tagadhatott meg senki; de mert senkinek sem fűződött közvetlen érdeke a dolgok véghezviteléhez — az érmindszentieket kivéve —, így melléje sem álltak. Meghallgatták — hiszen érdemes művész volt —, de aztán csak legyintettek, ráhagytak mindent. Hogy minek a nevében hadakozott oly vehemensen Adyfalváért Papp Aurél? Mi volt az a mindent átható elv, amelynek érvényességét nyíltan nem tagadhatta senki? Az Írószövetséghez küldött 1954-es levelében ezt is megfogalmazta. Eszerint azért kell Érmindszenten „örök emléket emelni Ady Endrének, hogy a saját falujából élessze és tartsa ébren továbbra is a jövő nemzedékek figyelmét az együttélő népek megbecsüléséért és egymás szeretetéért. Mi, az időben, korban és szellemben Öt-követők, tartozásunknak csak kicsiny részét fogjuk ezzel elszámolni. Ezt a kicsiny törlesztést azonban kötelességünkkel teszi ADY ENDRE szelleme, az együttélő népek iránti egyforma szeretete, s mi [...] ezen szándékunkkal is kezlet kell nyújtunk az ezer év óta velünk együttélő testvérnépnek.“

Ehhez a kinyilatkoztatáshoz még olvassuk hozzá Papp Aurél két, megrendítő hatású elményét — Adyfalváért folytatott küzdelmének nyitó és záró fejezetét —, hogy jobban érzékelhessük: igazsága a mi igazságunk is. 1954. április 12-én ezt írta:

Az új házat Ady Lajosné egy Dobos nevű székely földművesnek adta ki bérbé, aki azonban a feleségével együtt igen-igen messze van attól, hogy tudatában legyen, ki volt Ady Endre vagy akár Ady Lajos és az öreg Adyék. Ennek megfelelően viselkedik is, mert a leégés óta már nemcsak a szülőházban volt muzeális bútorok, képek stb. jutottak a Csáky szalmája sorsára, hanem azok is, amiket odamenekítettek az új házba, a Dobosék őrzésére. Nos, itt van a helyzet lényege, amiért én ezt a levelet nagyon fontosnak tartom... Fontosnak, mert ha sokáig fogunk késni, mint például a leégett szülőház újjáépítésével, [...] megtörténhetik, hogy akkorára már minden elkallódik, s nemcsak az öreg Adyék holmijai, de a többi is, az Ady Endre és az Ady Lajos emlékei is új gazdára találnak. Érthetetlen, de megtörtént, hogy az új házban ma is az lakik, aki oka volt a szülőház leégé-

sének, s aki az őrizetére bízott tárgyakat, házat, s belső és külső holmikat hol maga rongálja, hol pedig szó nélkül engedi, hogy elhurcolják!

Az 1957. október 28—30. keltezésű, *Érminszen*t című írásában pedig ez áll:

Leiki fájdalammal, amit az új szülőház megnézésénél éreztem, csak szívesen volt lesújtóbb. Szégyelltem, hogy Ady Endre emlékét kontár elemre és kezekre bízta... És bár a kormány nagy pénzeket utalt ki ezen kegyeletet érdemlő emléképiletek és ingatlanok megőrzésére, Ady Lőrinc és Pásztor Mária és fiaik emléke ma is csak Mari néni legutolsó gondozójának, Szabó Béláné Kovács Katica gondos felügyeletének köszönhetik mai állapotukat... Az újonnan épített szülőház olyan fájdalmas idéz elő bennem, mint amikor Rómában a Sixtus-kápolna előtt Michelangelo freskóinak másolatait kínálják megvételre... Persze, hogy fel van, újra van építve Ady Endre szülőháza! Sőt, be is van fedve, igaz, hogy elhasznált náddal, és hitványul összeteremtettéve, mint ahogyan a filmkulisszákat szokták megcsinálni, hogy a fényképfelvételnek csak éppen azonosságát mutassanak annak eredetijével, ahol, mondjuk, egy történelmi jelenet játszódott le valaha... Sőt, az ajtók, az ablakok is be vannak jó vastagon festve barna olajfestékkel, hadd mutassanak újat és fényeset. És az új paticsfalak is úgy vannak összehevenyészve, hogy az időnek nem is kell őket megdöntenie, mert előre is dülő állapotban vannak újra összeeszkábálva.

Még csak annyit: Papp Aurél maga vállalkozott arra, hogy az újjáépítéssel járó ügyes-bajos dolgokat intézi, és a munkálatokat a helyszínen irányítja. Természetesen: ingyen. A tartományi művelődési osztály főnöke azonban egy kerékyártó mestert bízott meg helyette. Nyilvánvalóan: fizetség ellenében.

Szólnunk kell Papp Aurélnak arról az elképzeléséről is, mely Ady faluját irodalmi zárandokhelyé változtatta volna. Hogy miképpen? Tabéry Gézához írt egyik levelében ez is fennmaradt szerencsére. Elgondolását a következőképp szerette volna kivitelezni: az újjáépített szülőházban és ama másikban, amit kúriaként tisztelnék az Ady-rajongók, „az Ady-relikviákat múzeumszerűen elrendezni, aztán egy hatalmas nyitott helyiséget az írók alkalmi gyűlései számára, ahol Ady szellemében terjesszék a demokráciát, s a nyitott helyiség előtt Ady Endre szobrát, s véle a magyar és a román népet szimbolizáló egy-egy kaszás-dózsás alakját, amint kezét fognak s Ady Endre pedig [...] mintegy soha el nem múló együttes, békés munkára ösztönzi őket...” (1954. szeptember 18.)

Nem tudtam pontosan megállapítani, hogy ez a szoborterv azonos-e azzal, amit még élete utolsó napjaiban is melengtetett magában. Többször kijelentette ugyanis: ha valaki szebbet, jobbat tud bemutatni, ő meghajlik az előtt. Senki és semmi nem számít, csak az, hogy a szobor Ady szellemét adja vissza. Mindenesetre 1957 augusztusában még az előbbi háromalakos kompozíció méreteiről tájékoztatta Bustyát. Ekképpen: „De szívesen csinálnám meg azt a kétszeres, háromszoros hármás Ady-szobrot, oda Érminszentre! Aztán zárják be utánam az ajtót azok, akik nem kímélték tőlem a pávatollat, de koldusalamizsnával sem segítettek, hogy megvalósíthassam jószándékú gondolataimat...” Ugyanakkor azt is világosan látta, hogy a falu szempontjából nem a zárandokhely és nem a szobor a legfontosabb; illetve abban bízott, hogy ilyenformán jutnának az itteniek jobban gondozott utakhoz és sok mindenhez, amit másképp nem remélhetnek.

„Nálunk minden eseménynek az az értékmérője, javít-e valamit az utainkon, melynek sarába hat ökör is belepusztulhat” — olvashatjuk az egyik szülőföldfogantatású Ady-novellában, *A Bogh-birtok sorsában*. Nem véletlen, hogy Papp Aurél is akként szemléli az Adyval kapcsolatos eseményeket: javítanak-e valamit az utainkon? Ezért küldi — jóval az országos Ady-ünnepségek előtt — a figyelmeztető sorokat barátainak: „Az érminszenti országos jellegű ünnepély ügye igen nehéz probléma lesz! Nehézé fogja tenni az október végi, illetve novemberi időjárás [...] Számot kell vetni azzal, hogy ezekben a hónapokban Érminszen szinte megközelíthetetlen!” (1957. augusztus 28.)

Amit ez az ünnepség, a nyolcvanadik születési évforduló, javított az Adyfalvára vezető úton, azt a kiadós, hosszan tartó őszi esők el is mosták rövidesen. Mert csak kavicsot hordattak akkor az útra. De legalább megmozdult valami. Lehettét tapasztalni a költő szülőfalujával hivatalból is törődők sürgését-forgását. Ezt látván, Papp Aurél ismét tollat ragad, hogy „Érminszentet Erkávással egy kiköveztet úttal kössék össze, de sürgősen, nagyon sürgősen!!! Addig, amíg ki nem megy a kobakokból az a kevés nagyrabecsülés Ady Endre iránt, amit most szedtek magukba az ott volt notabilitások!!!” (1957. december 22.)

A centenáriumba elkészült a betonút és ezt már az eső sem moshatja el.